Current Debates on Social Sciences 1

Human Studies

BİLGİN
KÜLTÜR
SANAT
YAYINLARI

Bütün Yayın Hakları Saklıdır

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ISBN: 978-605-9636-55-1

1.Baskı

24 Aralık 2018

Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar

İnsan Çalışmaları 1

Türkçe ve İngilizce yayın hakları Bilgin Kültür Sanat Yayın Dağıtım Pazarlama Ltd. Şti.'e aittir. Fikir ve sanat eserleri yasası gereğince yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Editörler/Editors

Zeynel KARACAGİL

Efecan ANAZ

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Cansu ARAL

Yayınlayan

Engin DEVREZ

Bilgin Kültür Sanat Yayınları

Sertifika No: 20193

Selanik Cd. No: 68/10 06640 Kızılay / Ankara

Telefon: 0 (312) 419 85 67 – Fax: 0 (312) 419 85 68

www.bilginkultursanat.com

bilginkultursanat@gmail.com

Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar
İnsan Çalışmaları 1

Editörler/Editors

Zeynel KARACAGİL

Efecan ANAZ

Bilgin Kültür Sanat Yayınları
2018

İçindekiler

Öğretmenlerde Din Görevlisi Algısı 13
Ahmet Ali Çanakcı 13
The Nusayri Reaction against the Egyptian Rule in Syria, 1831-1840 26
Ali Çapar 26
İbn Fûrek'in Tevhid Risalesinin Kelam İlmi Açısından Kritiği 34
Ali Öge 34
Resettlement and a Best Practice From Turkey: Çöpler Gold Mine 47
Alper Sezener 47
Meryem Bulut 47
Ekonomik Göstergelerle Aile 62
Arzu Şener 62
Sevde Yücel 62
Türkiye'de Yayınlanan Çocuk Dergilerinin İncelenmesi 72
Tuğçe Sarı 72
Ayşe Öztürk Samur 72
Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Alanında Yapılan Lisans Üstü Çalışmaların İncelenmesi 79
Fadime Ezgi Yıldız 79
Ayşe Öztürk Samur 79
Bir İtiraz olarak Absürd Tiyatro ve OYUN SONU 90
Ayşegül Demir 90
Türkiye'de Oda Müziği Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezler 96
Şebnem Yıldırım Orhan 96
Ayşegül Göklen 96
İngilizce ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları İle Yaratıcı Drama: Yerel Tarihimi Öğreniyorum .. 105
Perihan Korkut 105
Ayten Kiriş Avaroğulları 105
Çocukta Resim Eğitiminin Önemi 118
Banu Akgün 118
Ders İçeriğinin Öğrenci Memnuniyeti ve Motivasyona Etkisi 122
Betül Özaydın Özkara 122
Güray Tonguç 122

Türkiye'de Okulu Terki ile İlgili Yapılan Tezlerin İncelenmesi 132
Betül Özaydın Özkara 132
Liselerde Yetenek Yönetiminin Öğretmen Performansına Etkisi 141
Beyhan Akçadağ 141
Z Kuşağının Psiko-Sosyal Sorunları 153
Bilge Abukan 153
Elif Sinem Arıkan 153
Filiz Yıldırım 153
Hemşirelerde Kuşaklar Arası E-Ticaret Kullanımı ve Etkileyen Faktörler 161
Burcu Küçükkaya 161
Hatice Kahyaoğlu Süt 161
Yönetimin İş Güvenliği Bağlılığının Çalışan Perspektifinden Sendikalılık Haline Göre Analizi: Bir Büyükşehir Belediyesi Örneği 166
Bülent Arpat 166
Mobbing ve Duygusal Zekâ 169
Bülent Şen 169
Sivil Toplum, Savunuculuk ve Sosyal Pazarlama 181
Büşra Uslu 181
Tolga Şentürk 181
The Evaluation of the EU Common Agricultural Policy Reforms in regard to Turkish Agriculture 188
Çağdaş Cengiz 188
İskilip Hanönü Camii Minaresindeki Servi Tasviri Üzerine Notlar 198
Çiğdem Karaçay 198
Kabullenme ve Kararlılık Terapisine Dayalı Girişimlerin Engelli Bireyler Üzerinde Etkisi: Literatür İncelemesi 204
Ecem Çiçek Gümüş 204
Selma Öncel 204
Finlandiya'da Özel Gereksinimli Bireylere Hizmet Veren Meslek Gruplarının Tutumlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Ön Çalışma: Nitel Çalışma 208
Ecem Çiçek Gümüş 208
Selma Öncel 208
Zeynep Güngörmüş 208
Türkiye'deki Suriyeli Kesimin Kimlik Mücadelesi ve Yaşanan Travmalar 211

Ecem Naz Nazlıer 211
Credit Dynamics in Turkey: An Insight from Bank Loans Tendency Survey 222
Ekin Ayşe Özşuca 222
Türkiye'de Tek Parti İktidarlarının Hükümet Dönemleri İtibariyle Makroekonomik Performanslarının Karşılaştırması 231
Ekrem Erdem 231
M. Fatih İlgün 231
Stratejik Yönetim ve Halkla İlişkilerin Stratejik Yönetimi Üzerine… 243
Elif Asude Tunca 243
Assos Batı Nekropolünden Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Kremasyon Gömüler 251
Erdinç Buruldağ 251
Hemşire Adayların El Yıkama ve Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi 279
Erhan Şensoy 279
Mehmet Çakır 279
Akran Aracılı Fiziksel Aktivitelerin Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisi: Bir Pilot Çalışma 288
Erkan Yarımkaya 288
Finansal Performans ve Pay Senedi Getirileri Arasındaki İlişki: BİST30'daki Bankalar Üzerine Bir Araştırma 296
Ersin Kanat 296
Türkiye Sosyoekonomik Gelişmenin Neresinde? Kapsayıcı Kalkınma Endeksi Bağlamında Bir İnceleme 305
Esin Aslanpay Özdemir 305
Asuman Altay 305
Havayolu İşletmelerinin Büyüme Stratejilerine Yönelik Bir Değerlendirme: Türk Havayolları A.O. ve Lufthansa Group İşletmelerinin Karşılaştırması 316
Eyüp Bayram Şekerli 316
Liberal Ekonomiye Geçiş Çabaları: 1950-160 Dönemi Türkiye Ekonomisinin Analizi 336
Fatih Ayhan 336
Comparative Analysis of 8th Grade English Language Curriculum and the Common European Framework of Reference for Languages 344
Fatma Özüdoğru 344
İvan Vazov'un "Boyunduruk Altında" Romanında Türkler 354
Filiz Çölmekçioğlu 354

Eskişehir'de Orta Paleolitik Dönem'e Ait Yeni Bir Buluntu Alanı: Seyitgazi 361
Gizem Kartal 361
Beceri Eğitimi Kapsamında Erasmus+ Programına Katılan Meslek Lisesi Yönetici, Öğretmen ve Öğrencilerinin Türkiye ve Portekiz'deki Uygulamalara İlişkin Görüşleri 371
Gülçin Zeybek 371
Başbakan Recep Peker'in Muhalefet ve Cumhurbaşkanı İle İlişkisi 379
Gültekin Kâmil Birlik 379
Alternatif Bir Turizm Modeli; Jeoturizm ve Beypazarı Örneği 386
Timur Gültekin 386
Nehir Varol 386
Sadi Uymaz 386
Leyla Derin 386
Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Annelerin İnternet Ortamında Çocuk Fotoğraflarının Paylaşılmasına İlişkin Görüşleri 396
Nazan Kaytez 396
Güzin Yasemin Tunçay 396
Gül Kadan 396
Beylikler Döneminden Krallığa: Yeraltı Örme Oda Mezar Geleneği 404
Hanifi Biber 404
Sabahattin Erdoğan 404
Kıbrıs Türk Basın Tarihinde Siyasal Gazetecilik: Tepkisel Gazetecilikten Parti Gazeteciliğine 416
Hasan Erçakıca 416
Mekan Tasarımında Işık ve Renk Etkisi 426
Hilal Kahveci 426
Parisa Göker 426
Özlem Candan Hergül 426
Türkiye'de Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefonlar Üzerinde Sergiledikleri Okuma Davranışları 435
Hüseyin Odabaş 435
İpek Yolu ve Doğu Türkistan'da Budizm'in Yayılması 448
İbrahim ONAY 448
Goodwill Trust in Collectivist vs Individualist Cultures: A Conceptual Study 459
İnci ERDOĞAN TARAKÇI 459
Tanpınar Romanı ve Yüce Deneyimi 468

Jale Özata Dirlikyapan 468
Salda Kayak Merkezi Çığ Duyarlılık Analizi 473
Kerem Hepdeniz 473
Female Knight in the Shining Armour: Britomart of Edmund Spenser's the Faerie Queene 481
Kübra BAYSAL 481
Rus Edebiyatında Tüccar Tiplemesi 487
Lada Aksüt 487
Beslenme Alışkanlıkları Üzerine Oruç İbadetinin Etkileri 494
Mehmet Arif İçer 494
Sıdıka Bulduk 494
Dini İnançlarda Besin Yasaklarının Beslenme Alışkanlıkları Üzerindeki Rolü 498
Mehmet Arif İçer 498
Sıdıka Bulduk 498
Tataristanli Yazar, Şair ve Folklor Araştirmacisi Nekiy Isenbet 502
Mehmet Er 502
Aliye Uslu Üstten 502
Hatice Saat 502
Sağlık Hizmetlerinde Öncelik Belirleme ve Türkiye Sağlık Sisteminde Öncelik Belirleme Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi 507
Mehmet Gözlü 507
Ümit Çıraklı 507
Kenan Gözlü 507
1.1.Sağlık Hizmetlerinde Öncelik Belirlemenin Tanımı 508
Türk Kamu Sağlık Sektöründe Sağlık Bakım Hizmetleri Yöneticilerinin Yetkinliklerinin İncelenmesi 523
Mehtap Çakmak Barsbay 523
Performansın Belirleyicileri: Kamu Hizmetleri Motivasyonu Kuramı ve Meslek Normları Işığında Yüksek Öğrenimde Motivasyon Örüntüsü 530
Mehtap Çakmak Barsbay 530
Modernleşme ve Tiyatro: Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu'nda Modernleşmenin İzdüşümleri (1923-1946) 535
Melih Görgün 535
İslamın İlk Döneminde Arap Yarımadasında Ekonomik ve Ticari Yapı 543
Murat Akarsu 543

Madde Bağımlığı Tedavisinde Manevi Desteğin Ekip Çalışması ile Yürütülmesi 550
Selin Arıkın 550
Elif Öztürk 550
Murat Altuntaş 550
An Examination on Investment-Savings Relationships in G-19 Economies: A Panel Data Analysis 560
Musa Atgür 560
Ne Seninle, ne de Sensiz! Hollanda Kimliği Neden Göçmenler Üzerinden Sorgulanıyor? 570
Mustafa Güleç 570
Hans Hartung Sanatında Gelişen Dinamik ve Lekesel Duyarlılık 576
Muteber Burunsuz 576
Türk Eximbank Kredilerinin Ülkemiz İhracatına Olan Etkileri 580
Muzaffer Şahin 580
Yasaklanmış İçecekler ile İlgili Hadis Rivayetlerinin Değerlendirilmesi 594
Nejla Hacıoğlu 594
The Böhler's Angle in the Iron Age Skeletons: Eastern Anatolia 602
Nevin Göksal 602
Hakan Yılmaz 602
Adam Mickiewicz ve Romantik Kahramanı "Konrad Wallenrod" 608
Nevra Vardal Atak 608
Bhabha'nın Yaklaşımı ile Ömer Seyfettin'in "Primo Türk Çocuğu" Öykülerindeki Yanlış Batılılaşma ve Milli Bilincin Uyanması 617
Nilay Erdem Ayyıldız 617
Suriye'den Zorunlu Göç Eden Kadınların Yaşam Doyumlarının İncelenmesi 622
Nurcan Tüfekci 622
Prof. Dr. Oya Hazer 622
Geç Babil Kralı Nabonid ve Bu Krala Ait Anadolu'daki İzler 631
Nurgül Yıldırım 631
Seleukos Kralı Antiokhos IV Epiphanes Döneminde Antiokheia'da Yapılan İmar Faaliyetleri 640
Nurgül Yıldırım 640
Meltem Temizkan 640
Bilgi Erişim Sistemlerinin Akademik Bilginin Üretilmesine Katkısı 648
Okan Koç 648

Kütüphaneciliğin Etik Sorununa Kavramsal Bir Bakış 659
Okan Koç 659
Seda Balta 659
The Influence of French Symbolism on Turkish and Spanish Poetry at the Beginning of the 20th Century 672
Olcay Öztunalı 672
Bilişsel Dilbilim ve Yabancı Dil Öğretimi. Ya da... Karahindiba ile Yastık Arasında Ortak Bir Şey Var Mı? 679
Olena Kozan 679
Sanatın Tanımı Mümkün Mü: Sorunlar ve İmkânlar* 687
Ömür Karslı 687
Bilişsel Düşünce Modelleri ve Etkileşimleri 692
Özay Önal 692
Kore Kültüründe 'Hyo (Hayırlı Evlat)' Kavramı ve Dildeki Yansımaları 700
Özlem GÖKÇE 700
Hermann Hesse'nin "Demian Emil Sinclair'in Gençliğinin Öyküsü" Adlı Yapıtında Duyuşsal Öğrenmeler Üzerine Bir İnceleme 714
Pınar Kızılhan 714
Şifa Bahçelerinin Pediatrik Hastanelerin İç Mekan Tasarım Kriterlerine Dahil Edilmesi 722
Hikmet Özlem Yurtgün 722
Ebru Erdoğan 722
Başlık Âdetinin Yirminci Yüzyılda Irak Türkleri ve Türkiye'de Bölgeler Açısından Araştırılması 732
Rabia Kocaman Aydın 732
Van/Çavuştepe Kalesi'nden Bir Grup Kemik At Yanaklığı 739
Rafet Çavuşoğlu 739
Dilara Demirtaş 739
1917 Ekim Devrimi'nin Tarihsel Mirası 746
R. Berker Bank 746
Mahkum İkilemine Felsefî Bakış: Toplum Sözleşmesi Örneği 757
Recep Batu Günör 757
Türkiye'de ADNKS Döneminde Nüfus Yapısının Değişimi (2007-2017) 763
Salih Şahin 763
Songül Aslan 763

THRAKIA-HADRIANOUPOLIS'İN KURULUŞ EFSANESİ VE SİKKELER ÜZERİNDE BETİMLENMESİ 776
Sehriye Şahin 776
Ülkü Tamer'in İthafli Şiirlerinde İmge Kodlarini Çözmek 791
Emine Selcen Bekmezci 791
Spor Yöneticisi Adaylarının Empati Düzeylerinin Belirlenmesi 799
Serkan Kurtipek 799
A Study On Turkish EFL Students' Readiness For Learner Autonomy: Learning Activities İnside And Outside The Classroom 805
Serpil Meri Yılan 805
Medya Endüstrisinin Siyam İkizleri: Televizyon ve Müzik 813
Sevgi Can Yağcı Aksel 813
İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun İş Kazaları Üzerine Etkileri 818
Sibel Çelikel Yiğiter 818
O'Connor Devletin Mali Krizi ve Yunanistan 830
Şahin Karabulut 830
2008 Küresel Krizinin Uyarı Mekanizması ve Krizin Öncülleri* 839
Şahin Karabulut 839
Haldun Taner'den Bir Dostoyevski Uyarlaması: Timsah 849
Şener Şükrü Yiğitler 849
Osmanlı'da Bir Konargöçer Problematiği: Yerleşikler ve Vergi Eminleri Meselesine Dair 857
Şeyda Büyükcan Sayılır 857
Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Ailelerinin Okuma Yazmaya Hazırlığa İlişkin Uygulamaları. 865
Şeyda Kılıç 865
H. Gözde Ertürk Kara 865
Enformasyon Yönetimi ve Siber İletişimin Ekonomi-Politiği Üzerine Bir İnceleme 876
Tolga Tellan 876
A.S. Puşkin'in Şiirlerinde Prenses Mariya Nikolayevna (Rayevskaya) Volkonskaya 882
Tuğba GÜNÖR 882
Modern İnsan Üzerine Arendtçi Bir Yaklaşımla Kafka Okumaları 890
Tuğba YAZICI 890
Psychometric Qualities of Medical Outcomes Study Social Support Survey (MOS-SSS) in Turkish Culture 896
Tuğba Yılmaz 896

ozo Özen 896
Marguerite Duras'nın Pasifik'e Karşı Bir Bent'inde Kadın İmgesi 908
Ümran Türkyılmaz 908
Devlet Güvenliğinin Sağlanmasında İstihbarat Servislerinin Yeri ve Önemi 913
Ünal ACAR 913
The Interrelationship Between the East and the West in E.M.Forster's *A Passage to India* and H.E.Adıvar's *Sinekli Bakkal* 922
Victoria Bilge Yılmaz 922
Öğretmen Adaylarının Öğrenen Tarafından Üretilen Örnekler İçeren Ders Planları Hakkındaki Görüşleri 934
Yasemin Sağlam Kaya 934
Determinist Özneden Akışkan Özneye 939
Zafer Gündüz[1] 939
Kanguru Bakımı ve Yararları 945
Zehra Çoktay 945
Rukiye Türk 945
The Problematic Sides of Credit Rating Agencies 952
Zeynep Karaş 952
Öğrencilerin Çevresel Sürdürülebilirlik ve Yeşil Sağlık Konusundaki Görüşleri 959
Zülfiye Bıkmaz 959
Seda Ağbaba[2] 959
Sağlık Çalışanlarının Çevresel Sürdürülebilirlik ve Yeşil Sağlık Konusundaki Görüşleri 968
Zülfiye Bıkmaz 968
Berna Toktaş[2] 968

Osmanlı'da Bir Konargöçer Problematiği: Yerleşikler ve Vergi Eminleri Meselesine Dair

Şeyda Büyükcan Sayılır[1]

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Türk, Türkmen ve yörük kimliklerine bakışı ve bu hususun politikalarına olumlu yada olumsuz yansıması farklı dönemlerde değişik uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla bu uygulamalar, arşiv belgelerini gören araştırmacının, Devlet'in yörük ve Türkmenler üzerinde ya dini açıdan yada etnik açıdan bir baskı oluşturduğu ve dolayısıyla konargöçer ve yerleşik reaya arasında bir ayrım yapıldığı yanılgısına düşmesine sebep olur. Oysaki eldeki verileri dönemin konjunktürel gelişmeleri ışığında değerlendirmek ve bu kapsamda geçici/kalıcı politikalar ve uygulamaların izini sürmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu çerçevede kalmak üzere, çalışmada konargöçerler üzerinde, özellikle Devlet'in kontrolünü yitirmeye başladığı son dönemlerde oluşan baskı ve bu baskının yerleşikler bazında manevi; vergi eminleri, mültezimler ve voyvodalar özelinde de maddi yani ekonomik olarak baskı ve kontrolsüz/ illegal uygulamaları incelenmeye çalışılacaktır.

Konargöçerlerin devlet tarafından etkin olarak kullanımı aslında, 11 nci yüzyıldan itibaren Selçuklu Sultanları tarafından 24 Oğuz boyuna mensup kalabalık göçer Türkmen kitlelerinin Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu'ya sevk edilerek onlara burada yurtlar verilmek suretiyle yerleştirilmeleriyle, Anadolu'da Türk nüfusun yerli halka oranla süratle çoğalması ve dolayısıyla hakim duruma geçmesiyle başlamıştır. Anadolu'ya sevk edilerek kendi sınırları içerisinde yerleşik düzene vermiş oldukları zarar ve ziyanı bertaraf etmeyi de hedefleyen Selçuklu yöneticilerinin Türkmenlere bakışını Nizamülmülk şu sözlerle dile getirmiştir: "*Her ne kadar sayıları çok olan Türkmenlerden üzüntü husule gelmişse de, onların Devlet üzerinde çok hakları olmuştur. Zira Devlet'in başlangıcında hizmet etmişler ve sıkıntı çekmişlerdir.*" (Nizamülmülk, 2015, s. 176) Bu yurt tutma ilk yıllarda o kadar kuvvetli olmuştur ki 1085 tarihlerinde Avrupa'da Anadolu'ya Turguie denildiği görülmektedir. Anadolu'ya yerleşen Oğuz (Türkmen) kitleleri aile başbuğlarının veya yurt tuttukları bölge, yöre ve oymak adlarına göre isim almış ve yeni boy ve oymaklar meydana getirmişlerdir. Daha sonra bu Türkmen zümreleri, zaman zaman birleşmek suretiyle, çeşitli adlar altında, büyüklü-küçüklü birçok devlet kurup o devir siyasi tarihinde önemli roller oynamışlardır (Sakin, 2010, s. 52; bkz. Sümer ve Sevim, 1971).

Türkmenlerle Osmanlı Beyliği'nin ilişkisi ise, Oğuz neslinden ve Kayı boyuna mensup olan Osmanlı Devleti'nin atası olarak kabul edilen Süleyman Şah'ın, konar-göçer Türkmen aşireti ile birlikte Anadolu'ya göç etmesiyle başlamıştır. Sözkonusu bu aşiretler, devletin kuruluş aşamasında çok büyük vazifeler almışlardır. Özellikle Bizans sınırını kendilerine yurt tutmuş ve buradan gelecek tehlikelere karşı siper olmuşlardır. Bu dönemde kefereye yapılan pek çok cihattan sonra aşiret düzeninden devlet düzenine geçilmiştir. Dönemin kaynaklarında, vakanüvisler tarafından hem padişahın hem de askerlerin Türklüğü sıklıkla vurgulanır. (Gündüz, 1998, s. 86) Bunun yanısıra akılları karıştıran ve bu konunun sorgulanmasına asıl sebep olan mevzu, bazı kaynaklarda Anadolu'ya yapılan akınlar sonucunda tutsak alınan Rum ve Ermeni asıllı genç çocuklardan askerliğe elverişli olanların eğitilerek hassa ordusuna alındıklarına dair ifadelerdir. Zamanla bunların sayısının "*Türkler'in kıskançlığını*" çekecek derecede çoğaldığı ve hatta Melikşah devrinde ordudan kovulmalarına sebep olduğu yönündeki ifadeler, henüz Osmanlı'dan da önce kurucu ana unsur olan Türkler'in, yönetimde geri plana atılmaya

[1] Şeyda Büyükcan Sayılır, Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, sbuyukcan@ogu.edu.tr

mı çalışılıyor şüphelerinin oluşmasına sebep olmuştur. Sözkonusu bu Rum ve Ermeni asıllı kölelere, Türk terbiyesinin verildiğinden ve Türkçe adlar konulduğundan da ayrıca bu kaynaklarda tafsilatlı olarak bahsedilmektedir.[2]

Osmanlı döneminde ise Türkmen ve yörüklerle devlet arasında ilk çatırdamalar, Osmanlı'nın Anadolu'ya yönelmesi dolayısıyla diğer Türk beyliklerinin Anadolu'da sahip oldukları toprakların daralması veya ellerinden çıkma korkusu yaşamalarıyla başlamıştır. Karamanoğlu İbrahim Bey'in I. Murad'a söylediği, "*Leşkerüm leşkerünce vardır. Eğer barışırsan barışırım. Uruşırsan uruşırun. Derdine derd merkine merk verirün*." sözleri o dönemde "*fitne ve fesad çıkaran topluluğun Osmanlılarla boy ölçüşebilecek kadar küstahlaşması*" olarak yorumlanır. Aslında bu yaklaşım bundan sonraki her türlü Türkmen ayaklanması için geçerli olacaktır. Bundan böyle Türkmenler, "*Kötü zanlı, eşkıya, bi-had Türkmen, bir bed-fiil harami Türkmen, bi-asl Türkmen, etrak-i bi-idrak, ayak takımı, andında durmaz…*" gibi sıfatlarla anılmaya başlayacaktır. Burada Gündüz'ün tespiti, Devlet'in 14 ve 18 nci yüzyıllardaki politikasına bakıldığında, henüz o dönemde etnik milliyetçilik Türkler arasında yayılmadığından hanedan taassubu ve topraklara sahip olma güdüsünün daha baskın olduğu yönündedir. O dönem Anadolu'da Osmanlılara karşı direnecek yegâne güç, bu toprakların mutlak hakimi durumuna gelmiş olan Türk beylikleri olduğuna göre, Osmanlı Devleti için de o halde "düşman", bu Türkmenlerdir. Devlet'in aşiret geleneklerini terk ederek hızla merkezileşmesi ve bunu gerçekleştirirken gayr-i Türk unsurlardan (Müslüman olup Türk'e özgü bir hayat tarzı benimseseler dahi) istifade ederek kendisine "mutlak sadakat" esasına göre hizmet edecek bir "kullar sınıfı" meydana getirmesi (Gündüz, 1998, s. 90), Devlet'in reaya ve dolayısıyla "şekavetle maruf" Türkmenlerle ilişkilerinde ve bakış açısında belirleyici olmuştur. Dolayısıyla Devlet'in bu tavrından belki de "cesaret alan" reaya ve devlet görevlileri, konargöçer toplumun sosyal ve ekonomik yaşamını olumsuz anlamda etkilemiş, baskı ve şikayetlerini arttırmış; sonunda da bu durum konargöçerlerin Devlet'in dışında en büyük ikinci problemini oluşturmuştur.

16 ncı yüzyılda Anadolu birliğini sağlayıncaya kadar, kendilerine rakip ve savaş halinde oldukları Türkmen devletlerinin konargöçer tebaalarından ayırmak için aynı dil, din ve sosyal yaşamı sürdüren ve "*isyancı olmayan, yerleştirilmeye itiraz etmeyen, kendilerine bağlı*" olan konargöçerlere yörük demişlerdir. Bu yüzyılda daha ziyade Türkmen kelimesi ile vasıflandırılan yerler, 16 ncı yüzyıl öncesi sınırları dışında kalan Halep Türkmenleri, Diyarbakır (Bozulus[3]), Dulkadırlılar ile Bozok'taki göçerlerdir. Daha sonra bu isim, Halep Türkmenleri ile Bozulus'a münhasır kalmıştır. Bu nedenle her iki gruptan 18 nci yüzyıldan itibaren Orta ve Batı Anadolu'ya gelenler dahi, Türkmen olarak anılmaya devam etmiştir. Hatta bu adlandırma, köylerde ve kasabalarda yerleştikten sonra da devam etmiştir.

Orta ve Batı Anadolu'da bazı yerlerde Türk olarak adlandırılan köyler, 15-16 ncı yüzyıldan önce yaşayan ve yerleşen yörüklerin kurduğu köylerdir. Türkmen köyleri ise 17 nci yüzyıldan itibaren Orta ve sonra Batı Anadolu ile Marmara bölgesine göç etmiş ve son asırlarda oralarda yerleşmiş Bozulus, Halep Türkmenleri ve Yeni-il'e mensup konargöçerler tarafından kurulmuş olanlardır. Osmanlı yönetiminin konargöçerleri yerleştirme için gösterdiği çabalar, daha çok Türkmenler üzerinde etkili olmuştur (Sakin, 2010, s. 39, 40; bkz. Orhonlu, 1987).

Devletteki çözülme ve bozulmanın bir etkisi olarak, miri toprak sisteminde yapılan değişiklikler ve devamındaki baskıların, sadece konargöçerler üzerinde değil aynı zamanda tüm raiyyet üzerinde de hissedildiği

[2] 14 ncü yüzyıl Memlük devri müverrihlerinden biri olan İbnü'd-Devâdârî'de, Hamdullah-ı Kazvînî'nin Tarih-i Güzide'sinde ve diğer bazı Farsça metinlerde bu ifadelerin geçtiğinden bahsedilmektedir. **Bkz.** F. Sümer-Ali Sevim, **a.g.e**., s. XVI.

[3] Akkoyunlu Türkmen Devleti'nin çekirdeğini Bozulus adlı bu göçer gruba mensup cemaatlerin önemli bir kısmı, Halep Türkmenleri ve Dulkadırlı Türkmenlerinden oluştuğu bilinmektedir. Bunlar, Diyarbekir merkez olmak üzere kuzeyde Erzurum ve Gürcistan'a, güneyde ise Mardin'in güneyindeki Deyr-i Zor'a kadarki geniş bir sahaya yayılmışlardı. 16 ncı yüzyıl sonlarına doğru, Orta ve Batı Anadolu'ya yayılan Bozulus Türkmenlerinin, Diyarbekir'de yaşayanları, Kanuni döneminde "padişah hassı" reayası statüsünde idiler. Ayrıntılı bilgi için **bkz.** İlhan Şahin, **Osmanlı Döneminde Konar-göçerler**, Eren Yayınları, İstanbul 2006, s. 191.

görülmüştür. 17 nci yüzyıl sonlarında başlayan uzun, sık ve büyük çoğunluğu yenilgiyle sonuçlanan savaşların 18 nci yüzyıl boyunca devam etmesi Osmanlı maliyesi üzerinde bir yük oluşturmaya başlamıştır. Ortaya çıkan bu mali bunalım, tımar sisteminin çözülmesini, vergi toplama usulünün iltizama dönüşmesini ve nihayetinde varlıklı yerel güçlerin mali, siyasi ve askeri alanda etkin olmalarına zemin hazırlamıştır. Rüşvet, yaygınlaşmış, hak sahipleri haklarını alamamış, liyakati olmayanlar önemli görevlere getirilmiştir. Dönemin vakanüvisleri ve kaynakları da aynı gelişmelerden rahatsızlıklarını ve bunların toplumla devlet arasındaki ilişkileri kopma noktasına getirdiğini sıklıkla vurgulamışlardır. Padişahların ve devlet yetkililerin adalete uygun davranmaları ve fukarayı zor durumda bırakmamaları gerekliliğinden bahsedilerek, kanun-ı kadime uygun hareket edilmesi gerekliliğinin altı çizilmiş; eskiye özlem, bu eserlerin ana nasihat konuları arasında yer almıştır. Bu eserlerde genel olarak, "*dindar ve dürüst casuslar tutup devlet memurlarını teftiş etmek*" de, "*faiz yiyene, alana ve verene hakkıyla ceza kesmek"* de bulunan çözümler arasındadır.[4]

Kanuni Sultan Süleyman devri Vezir-i Azamı İbrahim Paşa'ya ithaf edilen ve 1529 yılında bir Osmanlı Kadısı olan Hüseyin b. Hasan es-Semerkandî'nin kaleme aldığı "*Letâifü'l-Efkâr ve Kâşifü'l-Esrar*" adlı eserinde de defalarca "*zulme mani olup vergileri düşük tutmak*"tan bahsedilmiş; "*emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker prensibine dikkat etmek*" ile "*dindar, salih amel işleyen ve takva sahibi*" olmayı yüceltmiştir (Kavak, 2012, s. 104).

Osmanlılar 16 ncı yüzyılda Anadolu birliğini sağlayıncaya kadar, kendilerine rakip ve savaş halinde oldukları Türkmen devletlerinin konargöçer tebaalarından ayırmak için aynı dil, din ve sosyal yaşamı sürdüren kendilerine bağlı konargöçerlere *yörük* demişlerdir. Bu yüzyılda daha ziyade *Türkmen*
kelimesi ile vasıflandırılan yerler, 16 ncı yüzyıl öncesi sınırları dışında kalan Halep Türkmenleri, Diyarbakır (Bozulus), Dulkadırlılar ile Bozok'taki göçerlerdir. Daha sonra bu isim, Halep Türkmenleri ile Bozulus'a münhasır kalmıştır. Bu nedenle her iki gruptan 18 nci yüzyıldan itibaren Orta ve Batı Anadolu'ya gelenler dahi, Türkmen olarak anılmaya devam etmiştir. Hatta bu adlandırma, köylerde ve kasabalarda yerleştikten sonra da devam etmiştir. Orta ve Batı Anadolu'da bazı yerlerde Türk olarak adlandırılan köyler, 15-16 ncı yüzyıldan önce yaşayan ve yerleşen yörüklerin kurduğu köylerdir. Türkmen köyleri ise 17 nci yüzyıldan itibaren Orta ve sonra Batı Anadolu ile Marmara bölgesine göç etmiş ve son asırlarda oralarda yerleşmiş Bozulus, Halep Türkmenleri ve Yeni-il'e mensup konargöçerler tarafından kurulmuş olanlardır. Osmanlı yönetiminin konargöçerleri yerleştirme için gösterdiği çabalar, daha çok Türkmenler üzerinde etkili olmuştur (Sakin 2010, s. 39, 40.) Yerleştirme öncesi ve sonrası Osmanlı Devleti'nde konargöçer teşekküller, sınırları belirlenmiş bir sahada idari ve mali bir hüviyete sahip olarak yaylak ve kışlak hayatı sürdürmekteydiler. Bu teşekküllere, iktisadi durum ve nüfusları ile üzerinde konup göçtüğü vilayetin durumuna göre; sancak veya kaza statüsü verilerek, Osmanlı yönetim düzeni içinde idari bir birim olarak yer almaktaydı. Oğuzlarda (Türkmenler) il'i meydana getiren teşekküllerin her birine boy ve bu boyların başlarında bulunanlara da boybeyi adı verilmekteydi. Boylar da kendi aralarında kabile, tir, cemaat, oba gibi daha alt birimlere ayrılmaktaydı. Cemaat mensupları nereye giderse gitsin statüsünü değiştirmiyor ve böylece konargöçerlerin dağılması önlenmiş oluyordu. Bu yapı içinde kendilerini yöneten ve bir anlamda geleceklerinin garantisi olarak gördükleri beylerine ve/veya dini reislerine sarsılmaz bir bağla bağlı kalıyorlardı. Konargöçerler, sıkı bir gelenek, adet ve örf ağı içinde yaşıyorlardı. Bu açıdan özellikle vergi verirken devlete karşı sorumlu olan ve kendilerine bir anlamda "referans" olan kethüda ve boybeylerine karşı son derece bağlı idiler.

Osmanlı Devleti'nde vergi mükellefi reaya sınıfına mensup olan konargöçerler, yaşam tarzlarına uygun olarak başta adet-i ağnam olmak üzere, resm-i yaylak, resm-i kışlak, resm-i ağıl, bâd-ı hevâ ve diğer bazı vergiler

[4] Osmanlı'da çözülmeyi görüp alınması gereken önlemleri kendi hayat görüşlerine gore sunan yazarlar ve eserleri kısaca şunlardır: Gelibolulu Mustafa Ali'nin Nushati's-Selatin, Hırzü'l-Mülûk (III. Murad dönemine ait-yazarı bilinmiyor), Hasan Kafi'nin Nizam-ı Alem, Veysi'nin Habnâme, Kitab-ı Müstetâb, Koçi Bey Risalesi, Veliyüddin Telhisleri, Kanûnnâme-i Sultanî, Kitab-ı Mesalihi'l- Müslimin, Düstûru'l- Amel, Telhisü'l- Beyan fi Kavanini Âl-i Osman, Nesayihü'l-Vüzera vel Ümera. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için **bkz.** Mehmet Öz, **Kanun-ı Kadimin Peşinde, Osmanlı'da "Çözülme" ve Gelenekçi Yorumcuları**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2015.

öderlerdi. Sürülerini miri yaylaklarda veya tımar sahibinin arazisinde otlatan konargöçerler resm-i yaylak veya resm-i otlak adıyla bir vergi öderlerdi. Yaylak resmi, yılda bir defaya mahsus olmak üzere bazı yerlerde sürü başına, bazı yerlerde ise koyun başına alınmaktaydı (bkz. Genç, 2000; bkz. Gücer, 1964). Bu resmin tahsili aslında yolsuzluklara oldukça açıktır. Şöyleki, normalde sürü sahibi göçerlerden alınan bu resm, yolsuzlukların ayyuka çıktığı zamanlarda, sürüsü olmayan yörüklerden de alınmıştır. Hatta bazılarından iki defa veya daha fazla alınmış olması sebebiyle de, özellikle Doğu Anadolu'da 15.000 haneden fazla bir kalabalık teşkil eden Bozulus gibi göçerlerden, Murat suyundan yaylaya geçerken toptan alınmak suretiyle bu yolsuzluklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.[5]

Bir sipahinin tımarında daimi olarak oturan sürü sahiplerinden yaylak resmi alınmaz, bu resim ancak başka tımarlara gelip bir tımarda hayvanlarını yaylatıp otlatan sürü sahiplerinden alınmaktadır. Diğer tımarlardan veya sancaklardan gelip geçen sürülerden alınmaz; ancak bu sürüler, geçerken 3 günden fazla kalırlarsa, o zaman yaylak resmi alınmaktadır. (Barkan, 1943, s. 133, 134) Bu kapsamdaki bir kanunun da konargöçerlere yönelik yerleşik yaşamı özendirici ve hatta teşvik edici kanunlardan biri olduğu akla gelmektedir. Dolayısıyla da aynı zamanda da yerleşiklerle konargöçerler veya sipahiler arasındaki sorunlarda, sözkonusu bağ, bahçe veya tarlada kaç gün kalındığına bakılan ve bu yönüyle sıklıkla başvurulan kanunlardan biri olduğu şüphesizdir.

Konar-göçerler ictimâ'î malî sistem içerisinde tımarlı reaya statüsünde idiler. Bunlar yaylak ve kışlaklarının dahil bulunduğu tımar veya vakıf arazisinde tıpkı tımarlı reaya gibi üretimlerinden toprak sahiplerine vergi ödüyorlardı. Bunlar kanûnlarında gösterilen âdet-i ağnâm, ağıl resmi, yaylak ve kışlak resmi, otlak resmi, çift resmi, dönüm resmi, 'arûs resmi, yava (kaçkun) akçesi, bâd-ı hevâ gibi vergilerdi. Bir aşiret bazen müstakil bir vergi birimi teşkil ediyor ve hâsıl olan vergileri voyvodalık şeklinde toplanıyordu.[6] Örneğin, Fatih Kanunnamesinde çift resmi ile ilgili olarak belirlenen miktar 22 akçedir. Bu miktar, 16 ncı yüzyılda asgari 22 azami 70 olarak belirlenmiştir. Yörükler ve diğer göçerler, dağdan veya hâlî araziden bir çiftlik yer ihya ederse, daha az, aynı yeri köylü yani yerleşik ihya ederse, daha fazla resm alınmaktadır. Konargöçerler, reayaya ait bir yer ziraat ederlerse defterde daha önce yazılı resmi neyse onu verir, eksik vermezler. Buradan anlaşıldığı üzere ödenmesi gereken vergiler kanunlarla sabit olup konargöçerlere boş arazilerin, yerleşik köylülere göre daha düşük bir vergiyle ziraat hakkının verilmesi, Devlet'in onları yerleştirme gayretleri çerçevesinde değerlendirilmelidir. Vergi toplayıcılarla konargöçerler arasındaki sorunlar daha ziyade, bulundukları yeri terk edip gittikten sonra yeni yerlerinde oluşan vergi meselelerinin çözümünde ortaya çıkmaktadır. Mesela Kocacık Yörükleri Kanunnamesi (Barkan, 1943, s. 262-264) ve Silistre Livası Kanunnamelerinde (Barkan, 1943, s. 272-277) yörüklerle ilgili olarak, çifti olmayan evli yörükler oturdukları köyün sipahisine tımar sınırında bir müddet oturup ziraat ettikten sonra göçüp, bir başka yere giderlerse, tımar sahibi bunları yerine getiremez veya çiftbozan resmi isteyemez (Barkan, 1943, s. 278-289). Çünkü yörüklerin ellerinde özel beratları bulunmaktadır. Bunlar her nereye giderlerse gitsinler, oraya, gittikleri yeni yere, öşr ve resmlerini verirler. Oradan göçüp başka yere gitmek istediklerinde sipahi kendilerine mani olamaz. Şayet ellerinde temessük yoksa âdet ve resmlerini daha önceki sipahi almalıdır (Barkan, 1943, s. 264).

---

[5] Fırat Nehri'nin bir kolu olan Murat suyu, konargöçer grupların önünde hat şeklinde bulunuyordu. Konargöçer kalabalık grupların buradan geçişleri esnasında, görsel bir şölen yaşanıyordu. Bozulus aşiretlerinin kışlağı, Diyarbekir, Mardin ve Urfa üçgeninde olup Berriye adı verilen bölgede; yaylakları ise daha kuzeyde Doğu Anadolu'nun yukarı bölümlerindeydi. 1583 tarihli söz konusu Yeni il Vilayet Kanunnamesi için **bkz.** Ömer Lütfi Barkan, **XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları Kanunlar I**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1943, s. 75-86.

[6] Ağnam resmi, yerliden, yörükten, eşkinciden ve yüzdeciden alınan olmak üzere, birkaç cinstir ve her birinden farklı miktarlarda alınır. Bazen, yörükle yerliden aynı miktarda alınır. Kütahya Kanunnamesinde yerli bir yörüğün koyunlarından alınan ağnam resmi olarak ayni miktar ve iki koyuna 1 akçe alındığı zikredilmektedir. yalnız yörüklerin hayat ve maişetleri sürü ile kaim olduğundan, koyun ve keçileri kırılıp 24 veya daha az kalırsa bu duruma düşen yörükler "kara" olarak adlandırılır ve koyun bacı alınmaz. Bu şekilde sürüsü azalıp, fakir düşen yörükler bir sipahiden arazi tapulayıp yer ziraat ederlerse, o sipahiye yılda 12 akçe boyunduruk resmi verirler. Ayrıntılı bilgi için **bkz.** Neşet Çağatay, "*Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resmler*", **DTCFD**, S. V, Ankara 1947, ss. 483-511.

Osmanlı'daki konargöçer aşiretlerin yönetim kademelerinde kadı (Ortaylı, 2016, s. 81), voyvoda/Türkmen ağası boybeyi, kethüda ve oymakbaşı unvanlarını taşıyan resmi statüde görevliler bulunmaktaydı. Hem aşiret hem de Devlet ile ilişkisi olan ve dolayısıyla her iki taraf arasında bir köprü vazifesi gören bu görevliler, özellikle Devlet'in reayadan gelen istek ve şikayetleri üzerine yapılan değişikliklerle[7] veya devlet görevlilerinin yaptıkları haksız uygulama ve baskılar sebebiyle konargöçerler açısından sıkıntı yaratan durumların oluşmasına sebep olmuşlardır. Örneğin, voyvoda veya nam-ı diğer Türkmen ağası, vergi gelirlerinin idaresi yönünden padişah haslarına dahil olup mukataaya verilmek suretiyle idare edilen teşekküllerin vergi gelirlerinin tahsili ve idaresi için tayin edilen görevlilerdir. Aslî görevleri aslında, aşiret kethüdaları tarafından tahsil olunan vergileri hazineye ulaştırmak ise de bazen kendilerinin de bu vergiyi tahsil ettikleri görülmekteydi (Gündüz, 1997, s. 110). Ayrıca voyvodalar, aşiretlerin bulunduğu bölgeye yakın bir merkezde oturur; ve tahsil edilen vergiden "ağalık" veya "voyvodalık" adlarıyla %25 oranında hisse alırlardı. Kethüdalar ise cemaatlerin her birinin başında bulunan sorumlu şahıslardır. Bunlar, boybeylerinden farklı olarak sadece kendilerine bağlı olan cemaatin sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Kethüdaların görevi, vergi toplamak, uhdelerinde bulunan aşiretlerin nizamını sağlamak, tahrir yapılacağı zaman eminlere yardımcı olmaktı. Kethüdalar, kendilerine bağlı grubun yaylak ve kışlaklar arasındaki seyahatleri esnasında, çevreye zarar vermemeleri hususunda onlara kefil olmaktaydı. Bu kefalet, yüksek miktarda ceza ödemeyi gerekli kılıyordu (Sakin, 2010, s. 54, 55). Bu anlamda kethüdalara karşı konargöçerlerin, Devlet'e karşı da kethüdaların sorumluluğu büyüktü. Kethüdaların bu büyük sorumluluğu elbette Devlet tarafından karşılıksız kalmayacak ve belirli bir oranda vergi muafiyetinden yararlanacaktı. Bu vergi muafiyetiyle ilgili olarak Bozulus Türkmenlerinin boy beyleri ve kethüdalarının 300 koyun kadar olduğu fakat daha sonra bu muafiyetin aynı zamanda sefere iştirak bedeli de olan 150 koyuna kadar düştüğü görülmektedir. Bununla birlikte bu vergi muafiyeti meselesiyle ilgili olarak Devlet'e sıklıkla başvurulduğu da görülmektedir. Üstelik bu kişiler, "*torunluk, askerilik, imamet, hitabet vazifeleri*" gibi türlü bahane ve gerekçelerle başvuran boybeyi ve kethüdaların akrabalarından başkası değildir (Gündüz, 1997, s. 125). Kethüdaların Devlet'e konargöçerler için kefil olma meselesiyle ilgili olarak, 1639 tarihli bir vesikada, göçer taifesinden Çini Cemaati yörüklerinin Ilıca, Manisa civarından geçerken ekinlere zarar verdikleri takdirde bunu tazmin edeceklerine dair bulundukları taahhüt, durumun anlaşılırlığını pekiştiren önemli bir belgedir (BOA, AE, SMHD.I., K. 171, G. 13129). Osmanlı idari ve hukuki düzeninde muhtelif konu ve durumlarda kişilerin kefillerinin şer'iye sicillerine kaydedilmesi yaygın bir uygulama olup reaya "kefalet-i müteselsile" ile birbirine adeta bağlanmışlardır (Saydam, 1997, s. 4-12). Devlet işlerinde çok sık kullanılan bu kefillik sistemi, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuzlukları bertaraf etmek, kamunun zarara uğramasını önlemek ve toplumsal düzeni bozabilecek durumlara fırsat vermemek için kullanılmaktaydı. Alışılagelen bir uygulamanın dışında olarak, yani kethüdanın konargöçer için kefil olması hususunun haricinde, yerliden reayanın da konargöçerlere kefil olmasıyla ilgili olarak da belgeler mevcuttur. Bu belgelerden bir tanesi, konumuz açısından son derece önemlidir. Bu belgeyi önemli kılan aslında, yerleşiklerin konargöçerlerden rahatsızlığı konusundaki şikayeti üzerine içlerinden birkaç yerleşiğin konargöçerlere sahip çıkması ve onlara kefil olmalarıdır. 1674 tarihli bu belgede, Süleymanlı kazasına tabi Büyüklü köyü sakinleri Türkmen taifesinden Kadılı cemaatine mensup kişilerin kendi köyleri yakınlarına gelip çadır kurmaları üzerine bu durumdan rahatsız olduklarını mahkemeye bildirmişlerdir. Bunun üzerine aynı köyde yaşayan İbrahim bin Han, Mahmut Ramazan bin Ramazan ve bazı kişiler, konargöçerlerin köye bir zarar verdikleri takdirde kendilerinin bunu tazmin edeceklerine dair kefil olmuşlardır (Selçuk, 2008, s. 31).

[7] Bazı sancakların sarp ve dağlık olması ve dolayısıyla buralara uygun yerleşim yerlerinin yapılamaması, ziraatin meşakkatli olması gibi sebeplerle Kanun-ı Osmanî'ye uygun olmayan hususlar için reayadan gelen istek ve şikayetleri de dikkate almak suretiyle birtakım değişikliklere gidiyordu. Bu kapsamda resm-ı çift vergisi düşük olan yerler yükseltilmiş, yüksek olan yerler düşürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için **bkz**. Ömer Lütfi Barkan, **a.g.e**., s. LXIV-LXVIII.; Ayrıca **bkz.** Osman Gümüşçü- Emine Erdoğan Özünlü, "*Osmanlı Devleti'nin "Resm-ı Çift" Uygulamalarını Yeniden Düşünmek*", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXXI/I, İzmir 2016, s. 199, 200. (ss. 177-217.)

Konargöçerlerin sıkıntısı her anlamda büyüktü. Bir yanda sorumlu olduğu boybeyi, diğer yanda kendilerine kefil olan Türkmen ağası/kethüdasını zor durumda bırakmama zorunluluğu, beri yanda kanun-ı kadime aykırı hareket ederek kendi nam ve hesabına çalışan bazı vergi toplayıcıları ve son olarak da yerleşik reayanın kendileriyle kimi zaman haklı kimi zaman da haksız olarak bitmek bilmez şikayetleri… Yerleşiklerle ilgili olarak, Danişmendli ve Bozulus Türkmenlerinin, Karahisar-i Sahip livasına bağlı kazalardaki reayanın kullandığı Komalar Yaylası'nı "zaptettiklerine" dair şikayetleri ve bu şikayetin incelenmek üzere bölgeye müfettiş gönderilmesi ile ilgili bir belge, (BOA, AE. SMMD. IV., K. 3, G. 285) yaşanan bu gerginliği gösteren güzel bir örnektir. 1752 yılına ait bir başka belgede ise, vergi toplayıcılarının suiistimal ve aşırılıklarından bahisle, konar göçer taifesinden olan Teke yörükleri mukataası reayası, ziraatçi değiller diye, voyvodalarına mal-ı mirilerini verdikleri halde dolaştıkları yerlerde "*toprak bastı parası", "ayak teri parası", "geçit akçesi", "yaylak ve kışlak resmleri*" istenerek kendilerine baskı yapıldığına dair bir şikayet olmuş ve devletin konargöçerlerin serbestilerine dokunulmaması hakkındaki hükmü de cevaben verilmiştir (BOA, C. ML., K. 260, G. 10671). Konargöçerlerin en çok yakındıkları hususun, hem haslar kalemine dahil oldukları zamanlarda, hem de malikane suretiyle idare edildikleri zamanlarda, özellikle tahsildarların tayin edilenden fazla vergi talep etmesi konusu olduğu görülmektedir.

Her ne kadar devlet elden geldiğinde bunları engellemek için mevcut kanunların teyid, teşvik, gizli teftiş ve hatta tehdit yoluyla (uzun ve şiddetli bedenen cezalandırma) kanuna muhalif hareket edilemeyeceğine dair defaatle adaletnameler yayınlasa da son dönemlerde uygulanmasında zorluklar yaşandığı görülmektedir. Bu zorluklara rağmen Devlet, "*Mansıbınız alınmağla konulmayub eşedd-i azabb ile siyaset olunursız*", "*Kadılar, dibekte döğülüp helak olub ve beylerbeyiler subaşıları ve ümenâ ve ummâl ve sair zabitlerdir, salb ve siyaset olunmak mukarrerdir.*", "*Mazhar-ı eşedd-i ikâb ve sezâ-yi hakaret ve itâb olursız", "Kendüye amân ve zaman vermeyüb tîğ-i hakaret ve seyf-i siyaset ile hakkından gelinmek mukarrerdir.*" gibi ifadelerle bu konudaki sert tutum ve tavrını açıkça ortaya koymuştur. Hatta suiistimal eden devlet görevlilerine karşı mallarının müsaderesi, asılma, küreğe konma gibi şiddetli cezaların da konulduğu görülmektedir (İnalcık, 1967, s. 88) Özellikle 18 nci yüzyıl boyunca iktisadi sıkıntılar ve devlet görevlilerinin usulsüz uygulamalarının şiddeti o derece artmıştı ki, göç edenler, göç etme sebebi olarak kadı, vali, cizyedâr ve diğer devlet görevlilerinin "mezalimlerinden" kurtulmak için göç ettiklerini ifade ediyorlardı (Özkaya, 1994, s. 81).

Anlaşıldığı üzere, konargöçerlerle ilgili olarak, ortada yekpâre ve tek başına bir "*eşkıyalık ve şekavet hareketi"* yoktu. Kaldı ki özellikle 17 nci yüzyılda Anadolu'nun belirli bölgelerinde, konargöçerlerle ilgili olarak yapılan bir çalışmada, onlar hakkında isnat edilen gasp, adam öldürme, yaralama ve eşkıyalık gibi suçların çok fazla görülmediği aksine yerleşiklerin konargöçerlerin mallarını yağmalama, gasp ve adam öldürme gibi suçlardan yargılandığı noktasında, kadı mahkemelerindeki sicillere yansıyan olaylar sıralanmıştır. 1600-1700 tarihleri arasındaki Türkmen cemaatlerinin alacak-verecek ve gasp meseleleri ile ilgili belgelerin bulunduğu bu çalışma, mevcut durumu açık bir şekilde ortaya koymakta ve 17 nci yüzyılda, özellikle Kayseri civarında, kısa süreliğine gelip yaylak olarak kullandıkları yerlerde konargöçerlerin yerleşik halkla iyi ilişkiler kurulduğu da yapılan diğer tespitler arasında görülmektedir (Selçuk, 2008, s. 48-64).

Devletin esas gayesi, genel olarak "zulm ve teaddi"nin her nereden gelirse gelsin sonlanmasıdır. Dönemine göre bu ibre, konargöçerlere kaymakta, zaman zaman da yerleşikleri göstermektedir. Çalışmamıza konu olduğu üzere, ibrenin konargöçerlerde olduğu dönemlerde Devlet'in bu sert tutumunun sebebi, konargöçerlerin sert geleneksel yapıları dolayısıyla onları gerek yerleşik hayata geçirmeye gerekse bir zapt u rapt altına almaya çalışan bütün merkezi yönetimlere ve kendilerine hor bakan yerleşiklere karşı kolay kolay uzlaşmaz bir psikoloji içinde olmalarında aranmalıdır. Çünkü konargöçer zümreler, sıkı ve sert tabiat şartlarıyla boğuşmak zorunda kalınan bir hayat sürdürdükleri, yağmaların dışında, genellikle geçimlerinin ana kaynağını, besledikleri at, deve ve koyun sürülerinin oluşturduğu, bu sebeple de bu sürüleri çok iyi bir şekilde doyurmak için ellerinden gelen her şeyi yapmaya hazır oldukları bilinmektedir. Nitekim Ahmet Refik'in eserinde de konargöçerlerle devlet

arasında, devletin istediği hizmetleri ağırdan almaları yada hiç yapmamaları, savaş zamanı çağrıldıklarında seferlere katılmayıp kaçmaları, hatta başka boylara saldırmaları, merkezi yönetimin düzene sokmaya çalıştığı anda uyguladığı baskı karşısında ayaklanmaları hakkında belgelerde birtakım sıkıntılardan bahsedilmiştir (Ahmet Refik, 1989) Dolayısıyla Devlet zaten geleneksel olarak yerleşiklerin yanında yer almak durumunda (Tabakoğlu, 1999, s. 17-31) ve varlığını göstermek zorundadır.

Sonuç olarak;

Osmanlı toplumsal ve ekonomik yaşamında, reaya içinde, yerleşik-yerleşik olmayan arasındaki mücadeleyi ve devlet yöneticileriyle konargöçerler arasındaki ilişkileri belirleyen ana unsurların başında kanun-ı Osmanî'ye uyulmaması, ekonominin bozulması, devlet nazarında dönemin konjunktürel travması, hariç-ez-defter uygulama ve zorlamaların ortaya çıkması, rüşvet, görevin suiistimali ve göç olgusunun kontrolsüz bir hale gelmesi gibi etkenlerin yaşanması, merkezi otoritenin sarsıldığını ve Devlet'in hızla çöküşe doğru bir sürece geçtiğini gösteren önemli belirtilerdir. Devlet'in konargöçerlere karşı belki de istemsiz olarak "*dikkat edilmesi ve kontrol altına alınması gereken bir unsur*" şeklinde oluşturduğu algının temelinde de geçmişteki isyan ve ayaklanmaların olduğu görülmektedir. Özellikle Selçuklu yönetimi ile pek çok problemi olan konargöçer Türkmenlerin Baba İlyas-ı Horasanî önderliğinde giriştiği Babailer İsyanı'nın[8] geçmişte yarattığı duygusal tahribat, Devlet'teki "*zapt u rapt altına alınması gereken konargöçer aşiretleri*" algısının psikolojik alt zeminini oluşturan etmenlerden biriydi. Devlet'in bu gibi kişilere karşı, her ne olursa olsun etnik kimliğine bakmaksızın, ekonomik olarak kanunlarla belirlenmiş kurallara uyulmadığı ve vergi tahsili yapılmadığı/yapılamadığı takdirde, vereceği cezalar da son derece net ve şedid olacağı malumdu. Tabi burada merkezi otoritenin sarsılmaya başladığı, her kasaba ve karyeden düzenli haber alınamadığı yada takiplerin düzenli yapılamadığı dönemlerde, devlet görevlilerinin, konargöçerler kurallara uysalar dahi, onlara baskı yaptığı ve vergi muafiyeti de olsa, çeşitli suiistimallerde bulundukları görülmektedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BOA, AE, SMHD.I., K. 171, G. 13129
BOA, AE. SMMD. IV., K. 3, G. 285.
BOA, C. ML., K. 260, G. 10671.

KİTAPLAR

Barkan, Ö. L. (1943), *XV ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları Kanunlar I,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
Genç, M. (2000), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
Güçer, L. (1964), *XVI-XVII.[ie On altıncı-on yedinci] Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler,* No. 152. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
Gündüz, T. (1997), *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, Bozulus Türkmenleri (1540-1640)*, Ankara: Bilge Yayınları.
Nizamülmülk, (2015), *Siyasetname* (Çev: Mehmet Kanar), İstanbul: Say Yayınları.

[8], Babailer İsyanı'ndan yola çıkılarak, isyan öncesi ve sonrası heterodoks İslam algısı yorumlanmış olup "*köylü şehre yürüdü*" değil "*konargöçer şehre yürüdü*" algısının tafsilatlı bir değerlendirilmesi ve bu eksende Osmanlı Devleti'nin de konargöçerlere/Türkmenlere bakış açısı için **bkz** Ahmet Yaşar Ocak, **Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü,** Dergah Yayınları, İstanbul 2014. Sözkonusu bu eserde, ortaçağ Selçuklu Devleti ile Türkmenler arasında dini ve etnik değil kısmen "İranlaşmış" merkezi iktidar ve şehirli kesimle, zor ekonomik şartlar altında yaşayan yarı-göçebe Türkmen kesimi arasındaki ekonomik ve sosyal çatışma olduğu kanaati ağır basmaktadır.

Ocak, A. Y. (2014), *Babailer İsyanı, Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Orhonlu, C. (1987), *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İsyanı*, İstanbul: Eren Yayınları.
Ortaylı, İ. (2016), *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, İstanbul: Kronik Yayınları.
Öz, M. (2015), *Kanun-ı Kadimin Peşinde, Osmanlı'da "Çözülme" ve Gelenekçi Yorumcuları,* Dergâh Yayınları, İstanbul.
Özkaya, Y. (1994), *Osmanlı İmparatorluğunda Ayanlık*, Ankara: TTK.
Sakin, O. (2010), *16. Yüzyıl Osmanlı Arşiv Kayıtlarına Göre Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler, (Boylar-Kabileler-Cemaatler)*, İstanbul: Ekim Yayınları.
Sümer, F. ve Sevim, A. (1971), *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı (Metinler ve Çevirileri*), Ankara: TTK.
Şahin, İ. (2006), *Osmanlı Döneminde Konar-göçerler*, İstanbul: Eren Yayınları.
Refik, A. (1989), *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200),* İstanbul: Enderun Basımevi.

MAKALELER

Çağatay, N. (1947), Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resmler*, DTCFD*, (V), Ankara, 483-511.
Gündüz, T. (1998), Osmanlı Tarih Yazıcılığında Türk-Türkmen İmajı, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Dergisi*, (7), İstanbul, 85-92
Gümüşçü, O. ve Özünlü, E. E. (2016), Osmanlı Devleti'nin Resm-ı Çift Uygulamalarını Yeniden Düşünmek, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXXI(I), İzmir, 177-217.
İnalcık, H. (1967) Adaletnâmeler, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, II(3-4), Ankara, ss. 49-142.
Kavak, Ö. (2012), Bir Osmanlı Kadısının Gözüyle Siyaset: Letâifü'l-Efkâr ve Kâşifü'l-Esrâr Yahut Osmanlı Saltanatını Fıkıh Diliyle Temellendirmek, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42(1), İstanbul, 95-120.
Saydam, A. (1997), Kamu Hizmeti Yaptırma ve Suçu Önleme Yöntemi Olarak Osmanlılarda Kefalet Usulü, *Tarih ve Toplum*, (164), 4-12.
Selçuk, H. (2008) Kayseri ve Çevresinde Bulunan Türkmen Oymaklarının Yerleşik Halkla Münasebetleri, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler*, (ed. Hayati Beşirli-İbrahim Erdal) Ankara, 27-69.
Tabakoğlu, A., (1999), Osmanlı İçtima Yapısının Ana Hatları, *Osmanlı*, İstanbul, 17-31.